

**ATASKAITA
PO VIZITŲ VILNIAUS
APSKRITIES ĮSTAIGOSE:
ANTAKALNIO VAIKŲ SOCIALINĖS GLOBOS NAMUOSE,
VAIKŲ SOCIALINĖS GLOBOS NAMUOSE „GILĖ“,
VŠĮ VAIKŲ IR PAAUGLIŲ SOCIALINIAME CENTRE,
MINTIES VAIKŲ SOCIALINĖS GLOBOS NAMUOSE**

2016-02-29 Nr. 2015/1-137
Vilnius

**I. NACIONALINĖ KANKINIMŲ PREVENCIJA
IR BENDRA INFORMACIJA APIE APSILANKYMUS**

1. Lietuvos Respublikos Seimui 2013 m. gruodžio 3 d. įstatymu Nr. XII-630 ratifikavus Konvencijos prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą fakultatyvų protokolą (toliau vadinama – Fakultatyvus protokolą) ir priėmus Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymą (toliau vadinama – LRSKĮ) pakeitimus, pagal kuriuos Lietuvos Respublikos Seimo kontrolieriams buvo pavesta vykdyti nacionalinę kankinimų prevenciją laisvės apribojimo vietose nuolat jose lankantis (2014 m. vasario 19 d. įsigaliojusios LRSKĮ 3 ir 19¹ straipsnių nuostatos), Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga (toliau vadinama – Įstaiga) tapo nacionaline prevencijos institucija.

Vykdydami nacionalinę kankinimų prevenciją, Seimo kontrolieriai naudojami plačiais įgaliojimais: jie turi teisę pasirinkti, kokias laisvės apribojimo vietas aplankyti ir kokius asmenis apklausti, patekti į visas laisvės apribojimo vietas ir jose esančias patalpas, susipažinti su jų įrengimu ir infrastruktūra. Be to, Seimo kontrolieriai turi teisę kalbėtis be liudininukų su asmenimis, kurių laisvė apribota, taip pat apklausti bet kokius kitus asmenis, kurie galėtų suteikti reikiamos informacijos, laisvės apribojimo vietų patikrinimus atlikti kartu su pasirinktais ekspertais.

2. Seimo kontrolierius, Įstaigos vadovas Augustinas Normantas, vykdydamas nacionalinę kankinimų prevenciją, kartu su Įstaigos Žmogaus teisių biuro vedėju Kęstučiu Jankausku, patarėjais Juru Taminsku, Kristina Brazevič ir vyriausiąja specialiste Deimante Karužiene lankėsi (2015 m. spalio mėnesį) keturiuose Vilniaus apskrities vaikų globos įstaigose (toliau bendrai kartu vadinama – globos įstaigos, įstaigos arba GI): tai Vilniaus Antakalnio vaikų socialinės globos namai (toliau vadinama – Antakalnio GN), Vilniaus vaikų socialinės globos namai „Gilė“ (toliau vadinama – GN „Gilė“), Nemenčinėje įsikūrusi VŠĮ Vaikų ir paauglių socialinis centras (toliau vadinama – Vaikų ir paauglių centras), Vilniaus Minties vaikų socialinės globos namai (toliau vadinama – Minties GN).

Į vienus globos namus kartu vyko Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus patarėja Renata Stankevičienė. Vizitų GI metu taip pat buvo pasitelktos nevyriausybinės organizacijos Paramos vaikams centro psichologės Erna Petkutė ir Ieva Daniūnaitė (toliau vadinama – Ekspertai psichologai).

3. Lankantis įstaigose buvo bendrauta su jų vadovais, administracijos ir kitais darbuotojais bei vaikais, apžiūrėti vaikų gyvenamieji kambariai, virtuvės, užsiėmimų ir kitos patalpos, patikrinti įvairūs vidaus tvarkos dokumentai. Toliau ataskaitoje yra nurodytos lankymosi metu pastebėtos problemos, pateikiant ir gerosios praktikos pavyzdžių, atliekamas teisinis

vertinimas, daromos atitinkamos išvados ir kompetentingoms institucijoms teikiamos rekomendacijos dėl nustatytų trūkumų taisymo.

4. Pagrindiniai teisės aktai, taikytini lankantis globos įstaigose:

4.1. Lietuvos Respublikos Konstitucija;

4.2. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija;

4.3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (toliau vadinama – CK);

4.4. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (toliau vadinama – VTAPI);

4.5. Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas (toliau vadinama – LGĮ);

4.6. Lietuvos Respublikos savanoriškos veiklos įstatymas (toliau vadinama – SVĮ);

4.7. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2014 m. liepos 14 d. įsakymu Nr. A1-377 patvirtintas Socialinės globos normų aprašo 1 priedas (toliau vadinama – Aprašo 1 priedas);

4.8. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. lapkričio 30 d. įsakymu Nr. A1-317 patvirtinti Socialinę globą teikiančių darbuotojų darbo laiko sąnaudų normatyvai (toliau vadinama – Normatyvai);

4.9. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. balandžio 5 d. įsakymu Nr. A1-92 patvirtintas Socialinių darbuotojų profesinės kompetencijos tvarkos aprašas (toliau vadinama – Tvarkos aprašas);

4.10. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2009 m. rugsėjo 1 d. įsakymu Nr. V-714 „Dėl Lietuvos higienos normos HN 124:2009 „Vaikų socialinės globos įstaigos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ patvirtinta Lietuvos higienos normos HN 124:2014 „Vaikų socialinės globos įstaigos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ (toliau vadinama – HN 124:2009);

5. Pažymėtina, kad, vertinant elgesį su asmenimis, kuriems apribota laisvė, ir tokių asmenų laikymo sąlygas, svarbu vadovautis ne tik nacionaliniais ir tarptautiniais teisės aktais, bet ir kompetentingų bei plačius įgaliojimus turinčių tarptautinių institucijų rekomendacijomis (dokumentais):

5.1. Europos regiono valstybėse kankinimų prevenciją jau 25 metus vykdančias Europos Komitetas prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (toliau vadinama – CPT) įdiegė ir taiko elgesio su asmenimis, iš kurių atimta laisvė, standartus¹. CPT, laisvės apribojimo (atėmimo) vietose atlikęs patikrinimus dėl elgesio su juose laikomais asmenimis, konkrečioms valstybėms pateikia savo rekomendacijas, kaip užkirsti kelią kankinimui ir kitokiam žiauriam, nežmoniškam ar žeminančiam elgesiui ir baudimui. CPT nustatytuose standartuose įtvirtinti visuotinai pripažinti ir taikomi žmogaus teisių apsaugos standartai, kuriuos valstybės taip pat pripažįsta ir gera valia vykdo, atsižvelgia į juos ir jų laikosi;

5.2. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija REC(2005)5 valstybėms narėms dėl globos įstaigose gyvenančių vaikų teisių, priimta 2005 m. kovo 16 d. Ministrų Komiteto Ministrų pavaduotojų 919-ajame posėdyje (toliau vadinama – Rekomendacija REC(2005)5).

II. NUSTATYTOS APLINKYBĖS

PERSONALAS

6. Dėl personalo sudėties ir skaičiaus

6.1. Tinkamas GĮ veiklos organizavimas, įskaitant ir apsaugą nuo netinkamo elgesio, pasiekiamas tik užtikrinant personalo (socialinių darbuotojų, padėjėjų, sveikatos priežiūros specialistų ir kitų specialistų) skaičių pagal teisės aktų nustatytus reikalavimus. CPT pabrėžia, kad nepilnamečių, kuriems apribota laisvė, priežiūra yra ypač sudėtinga užduotis. Daugelis iš jų yra patyrę fizinį, seksualinį arba psichologinį smurtą, todėl tokioje įstaigoje nuolat turi būti specializuoti

¹ [CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2013].

ugdytojai, psichologai ir socialiniai darbuotojai (Dvidešimt ketvirtosios bendrosios ataskaitos [CPT/Inf (2015) 1] 119 p.). Įvairių sričių specialistų bendrą darbą, personalo stabilumą, pakankamą skaičių bei optimalią struktūrą taip pat pabrėžia Rekomendacija REC(2005)5. Vaikui turi būti užtikrinama psichologų ir kitų specialistų pagalba (Aprašo 1 priedo 5.7 p.).

Lankantis GĮ nustatyta, kad įstaigų šeimynose dirba po du socialinius darbuotojus bei du ir daugiau padėjėjus, tad vaikams globoti užtikrinamas minimalus socialinį darbą dirbančio personalo skaičius, reglamentuotas Normatyvuose: vienam vaikui numatyta 0,18–0,3 socialinio darbuotojo pareigybės, 0,3–0,48 individualios priežiūros personalo (socialinio darbuotojo padėjėjo) pareigybės, o vaikui, turinčiam negalią ar emocijų ir elgesio sutrikimų, – 0,15–0,25 socialinio darbuotojo pareigybės, 0,42–0,7 individualios priežiūros personalo (socialinio darbuotojo padėjėjo) pareigybės). Tačiau pažymėtina, kad darbuotojui susirgus, išėjus atostogų ir pan. situacijose tokio darbuotojų skaičiaus nepakanka. Pavyzdžiui, Minties GN, susirgus socialiniam darbuotojui, dieną dirbantis padėjėjas buvo perkeltas dirbti naktį; vizito metu viena socialinė darbuotoja be padėjėjo prižiūrėjo vienuolika vaikų, iš kurių vienas turi regos negalią, kitas – elgesio ir emocijų sutrikimų, trečias tą dieną buvo apsinuodijęs maistu.

Taip pat pažymėtina, kad pagal Normatyvus visose vaikų globos įstaigose turi būti dirbantis psichologas, tačiau Antakalnio GN tokio specialisto nėra nuo 2015 mokslo metų pradžios.

Darbuotojų trūkumas konstatuotas ir valstybinio audito 2014 m. sausio 31 d. ataskaitoje Nr. VA-P-10-3-1 „Ar vaikų globos sistema atitinka globojamo vaiko geriausias interesus?“ Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai rekomenduota inicijuoti teisės aktų pakeitimus, numatant mažesnę vaikų skaičių šeimynose ir globos namų šeimynose, kai jose globojami vaikai, turintys emocijų ir elgesio sutrikimų, taip pat numatyti didesnę nei bendras vienam vaikui, turinčiam emocijų ir elgesio sutrikimų, paslaugas teikiančių darbuotojų darbo laiko sąnaudų normatyvą (rekomendacijos įgyvendinimo terminas – 2016 m. kovo 31 d.).

6.2. Taip pat pastebėtina, kad absoliuti dauguma socialinių ir pedagoginių darbą GĮ dirbančių darbuotojų yra moterys, išskyrus vieną socialinį pedagogą GN „Gilė“ ir vieną socialinio darbuotojo padėjėją Vaikų ir paauglių centre. Pažymėtina, kad lyties požiūriu mišri personalo sudėtis taip pat padeda užkirsti kelią netinkamam elgesiui, turi teigiamos įtakos tiek kuriant bendrą įstaigos klimatą, tiek skatinant gerus santykius tarp darbuotojų ir vaikų (Devintosios bendrosios ataskaitos [CPT/Inf (99) 12] 26 p., Rekomendacija REC(2005)5).

7. Dėl darbo valandų ir atlyginimo

CPT pabrėžia, kad įstaigos vidaus veiklos organizavimas turi būti paremtas tinkamu darbo krūviu – viršvalandžius dirbantis personalas gali patirti didelį stresą ir greitai pervargti, o dėl tokios situacijos įstaigoje gali kilti įtampa. Taip pat svarbu pakankami darbuotojų atlyginimai bei personalo pastovumas. Pirmenybė turi būti teikiama tokioms vaikų gyvenimo sąlygoms, kurios užtikrina personalo pastovumą ir, atitinkamai, tinkamus emocinius personalo ir vaikų santykius bei ugdymo tęstinumą (Vienuoliktosios bendrosios ataskaitos [CPT/Inf (2001) 16] 26 p.; Rekomendacija REC(2005)5).

Lankantis Minties GN, šios įstaigos darbuotojai skundėsi dideliu darbo krūviu. Išanalizavus įstaigos 2015 m. balandžio–rugsėjo mėn. darbo laiko apskaitos žiniaraščių duomenis nustatyta, kad: 1) keli socialiniai darbuotojai per mėnesį dirbdavo nuo 7 iki 54 valandų viršvalandžių; 2) kai kuriems socialinių darbuotojų padėjėjams tenka po 1,5–2 etatus, todėl jų darbo krūvis per mėnesį siekė atitinkamai 242 valandas ir 264 valandas.

Vidutinis aplankytose įstaigose dirbančių socialinių darbuotojų atlyginimas (*bruto*) yra 451,56 euro (išskyrus Vaikų ir paauglių centrą, kuriame socialinio darbuotojo atlyginimas yra 577,50 Eur). Globos įstaigų personalo teigimu, mažas atlyginimas už sunkų, atsakingą darbą sąlygoja didelę dirbančiųjų kaitą, dėl ko nesusiformuoja teigiamas artimas ryšys tarp vaikų ir darbuotojų (GN „Gilė“).

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolierė pažymi, jog normaliai vaiko raidai būtina, kad jis turėtų nuolat jį prižiūrintį asmenį, su kuriuo sietų abipusiai jausmai ir prierašumas (Vaiko teisių apsaugos kontrolierės 2015-03-20 pažymos „Dėl pokyčių vaikų iki 3 (4) metų ir vaikų

su negalia, globojamų sutrikusio vystymosi kūdikių namuose bei A. Bandzos kūdikių ir vaikų globos namuose, srityje“ Nr. (6.7.-2014-12)PR-46 31 p.). Ekspertų psichologų teigimu, labai svarbu, kad vaiką auginantys arba globojantys asmenys būtų nuolatiniai darbuotojai: supratingi bei lengvai pasiekiami atsiradus poreikiui kontaktuoti, pabendrauti, nes būtent šitaip vaikas gali užmegzti patikimus, ilgalaikius ir saugius santykius su suaugusiuoju, kuris yra jam teigiamas pavyzdys. Vaikams iš globos namų tai ypatingai aktualu, nes tokiu būdu jie tampa atsparesni neigiamai bendruomenės įtakai, t. y. vengtų nusikalstamumo ir įvairių priklausomybių. Vaikams svarbu, kad jį prižiūrintis suaugusysis nesikeistų ne trumpiau kaip 2–3 metus.

7. Dėl kvalifikacijos tobulinimo

Su vaikais dirbantys asmenys privalo turėti žinių, kaip ugdyti vaiko bendravimo įgūdžius, nuolat tobulinti savo žinias mokymuose, seminaruose bei kituose kvalifikacijos kėlimo renginiuose, taip pat įgyti naujų žinių, reikalingų darbe (Aprašo 1 priedo 11.8 ir 20.1 p.).

Visų aplankytų įstaigų darbuotojai 2015 metais kėlė kvalifikaciją, mokydamiesi lavinti savo ir vaikų bendravimo įgūdžius, skatinti vaikų pozityvų elgesį, ugdyti socialinius įgūdžius ir valdyti pyktį. Taip pat dalyvauta seminaruose šiomis temomis: vaikų elgesio ir nuotaikos sutrikimų ypatumai ir kompleksinės pagalbos valdymas (GN „Gilė“), darbas su smurta patyrusiais asmenimis (Antakalnio GN), komandos formavimas, vaiko poreikiai, taip pat keistasi gerą patirtimi su kitų globos namų darbuotojais (Vaikų ir paauglių centras). Seminaruose apie vaiko apsaugos politiką ir vaiko globos teisinius aspektus dalyvavo trijų įstaigų (Minties, Antakalnio GN, Vaikų ir paauglių centro) darbuotojai.

Kaip gerosios praktikos pavyzdys paminėtinas Minties GN darbuotojams nustatytas privalomų per metus išklaudyti kvalifikacijos tobulinimo valandų skaičius, kuris yra didesnis (5 dienos per metus) nei numatytas Tvarkos apraše (2 dienos per metus).

Tačiau kartu atkreiptinas dėmesys į tai, kad, globos įstaigų personalo teigimu, kvalifikacijos kėlimo seminarai socialiniams darbuotojams ir jų padėjėjams kainuoja labai brangiai, įstaigos neturi lėšų šiems mokymams finansuoti, o darbuotojai ne visuomet gali patys sumokėti už tokius kursus.

8. Dėl savanorių veiklos

Lankymosi GĮ metu buvo atkreiptas dėmesys į savanoriškos veiklos dviejose įstaigose (Minties ir Antakalnio GN) tvarką, kadangi vaikai kartu su savanoriais išleidžiami už įstaigų ribų, ir dėl to gali rasti prielaidos netinkamam elgesiui su vaikais ateityje.

Savanoriai vaikų globos įstaigose vaidina svarbų vaidmenį – tai asmenys, kurie tiesiogiai nėra priskiriami personalui, tačiau atlieka tam tikras personalo funkcijas, todėl pasitelkiamų į pagalbą savanorių veikla turi būti tinkamai prižiūrima. Bendri reikalavimai savanoriui numatyti SVĮ: savanoriais gali būti vyresni kaip 14 metų Lietuvos Respublikos piliečiai ir Lietuvos Respublikos teritorijoje teisėtai esantys užsieniečiai, kvalifikacija nėra būtina, išskyrus tokį savanoriškos veiklos pobūdį, kuris reikalauja specialios kvalifikacijos pagal kitus teisės aktus arba pagal savanoriškos veiklos organizatorių reikalavimus, taip pat gali būti taikomi kiti reikalavimai, nustatyti atskiras sritis reglamentuojančiuose teisės aktuose (SVĮ 5 str. 1,3 ir 4 d.).

Pirmiau nurodytose dviejose įstaigose yra patvirtinta savanoriškos veiklos (darbų) tvarka, su savanoriu pasirašoma sutartis, numatant abiejų šalių teises ir pareigas. Tačiau šiose tvarkose nėra nustatyta, kokie specialūs reikalavimai keliami savanoriui (Antakalnio GN patvirtintoje tvarkoje reikalavimų nenumatyta, o Minties GN tvirtintinoje tvarkoje numatyti bendri amžiaus (vyresni nei 18 metų) ir Lietuvos Respublikos pilietybės arba kitos užsienio valstybės pilietybės ir teisėto buvimo valstybės teritorijoje reikalavimai). Taip pat pastebėtina, kad išsilavinimo, kvalifikacijos pažymėjimų, pažymos apie teistumą pateikimas bei dalyvavimas pasirengimo savanoriškai veiklai kursuose Minties GN yra būtinas tik tuo atveju, jei to pareikalauja arba taip numato savanoriškos veiklos organizatorius (įstaigos direktorius).

Pažymėtina, kad, Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, globos įstaigose turėtų būti griežtai reglamentuojama savanorių atranka, patikrinimas, galimos veiklos pobūdis bei atsakomybė.

Priimant asmenis savanorystės pagrindais dirbti į įstaigas, kuriose darbas yra tiesiogiai susijęs su vaikais, savanorio vertinimas galėtų būti toks, koks yra įtvirtintas Institucijoje globojamo (rūpinamo) vaiko išleidimo laikinai svečiuotis tvarkos apraše, patvirtintame socialinės apsaugos ir darbo ministro 2011 m. gruodžio 28 d. įsakymu Nr. A1-559 (su tam tikromis išimtimis, pvz.: nevertinant asmens gyvenimo sąlygų) (Vaiko teisių apsaugos kontrolierės 2015-03-20 pažymos „Dėl pokyčių vaikų iki 3 (4) metų ir vaikų su negalia, globojamų sutrikusio vystymosi kūdikių namuose bei A. Bandzos kūdikių ir vaikų globos namuose, srityje“ Nr. (6.7.-2014-12)PR-46 39 p.).

Kaip geroji praktika paminėtina Antakalnio GN veikla, kur, prieš pasirašant savanoriškos veiklos sutartį, savanoriui siūloma keturis ar net penkis kartus apsilankyti įstaigoje ir atlikti nedideles užduotis.

SAUGUMAS, NETINKAMO ELGESIO PREVENCIJA, DRAUSMINIMO PRIEMONĖS

9. Dėl bendros saugumo atmosferos

Aplankyti GĮ vidaus dokumentuose detalios aprašytos personalo pareigos, įskaitant ir elgesį ekstremalių situacijų atveju, yra atskiras darbuotojų reagavimo į ypatingus atvejus (vaiko patirti sužalojimai, sutrikdyta sveikata, atimta gyvybė, įvykdyta savižudybė, su seksualine prievarta ir prekyba vaikais susiję atvejai) aprašas (Minties, Antakalnio GN); saugumą ir aplinką įstaigoje vertina vaiko gerovės komisija², kuri analizuoja problemas ir jų priežastis, nustato pagalbos priemonių prioritetus, kryptis ir teikimo formą, rūpinasi, kad kuo anksčiau būtų aptinkami pavojai, susiję su vaiko saugumu ir saugios aplinkos kūrimu įstaigoje (GN „Gilė“); vaikų pasimatymai su tėvais (įtėviais) vyksta patalpose, kurias gali stebėti darbuotojai, koridoriuose įrengtos vaizdo stebėjimo kameros (Vaikų ir paauglių centro Piliakalnio skyriaus koridoriuose įrengtos vaizdo stebėjimo kameros).

Numatytas detalus darbuotojų veiksmų planas vaikui pirmą kartą atvykus į įstaigą: bylos formavimas, intensyvus stebėjimas, sveikatos patikrinimas, vaiko anketos pildymas, specialiųjų poreikių įvertinimas, individualaus socialinės globos plano sudarymas ir peržiūra (Vaikų ir paauglių centras), taip pat vaiko išleidimo iš įstaigos ir išleidimo svečiuotis pas gimines arba artimuosius procedūros (Vaikų ir paauglių centras, GN „Gilė“, Minties GN). Vykdomos prevencinės programos saugaus eismo, lytiškumo ugdymo, patyčių prevencijos, alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos ir kitais klausimais (Vaikų ir paauglių centras).

Pažymėtina, jog aplankytose įstaigose apklausti auklėtiniai pripažino, kad jaučiasi saugūs.

GĮ darbuotojų teigimu, problemų kyla dėl elgesio ir emocijų sutrikimų turinčių vaikų priežiūros.

2015 m. gruodžio 1 d. vykusiame Lietuvos vaikų globos namų direktorių asociacijos narių susirinkime GĮ atstovai nurodė, kad nėra pajėgūs suteikti tokiems vaikams specializuotų paslaugų, vaikai neprižiūrimi gydytojo psichiatro, psichiatrijos įstaigose gydomi, darbuotojų nuomone, per trumpai, Vaikų raidos centras (vaikų ligoninės, viešosios įstaigos Vilniaus universitetinės ligoninės Santariškių klinikų filialas) nebeteikia rekomendacijų, kaip toliau dirbti (elgtis) su tokiais vaikais.

GN „Gilė“ administracijos sprendimu vadinamojo „sunkesnio elgesio“ mergaitės yra apgyvendintos vienoje šeimynoje. Ekspertų psichologų nuomone, globos namuose paprastai būna laikomasi dvejopos taktikos: arba kiekvienas „sunkesnio elgesio“ vaikas apgyvendinamas skirtingose šeimynose, arba visus tokiais laikomus vaikus įkurdina vienoje šeimynoje. Jeigu kitose globos namų šeimynose auga daug mažesni ir (arba) kur kas labiau pažeidžiami vaikai, toks sprendimas suprantamas. Tačiau svarbu atkreipti dėmesį į tai, kiek ir koks personalas dirba šeimynose (arba grupėse), kuriose apgyvendinti tik vadinamojo „sunkaus elgesio“ globotiniai. Skirtingose šeimynose po vieną tokį vaiką apgyvendinti galima tik tuomet, jeigu jose bus užtikrinama normali kitų šeimynose ugdomų globotinių priežiūra.

² Pagal Vilniaus vaikų socialinės globos namų „Gilė“ Vaiko gerovės komisijos darbo reglamentą, komisijos sudėtį tvirtina įstaigos vadovas. Komisijos nariai gali būti įstaigos vadovas, vadovo pavaduotojas socialiniam darbui ir ugdymui, švietimo pagalbos specialistai, šeimynų socialinis darbuotojas, sveikatos priežiūros specialistas. Į komisijos sudėtį taip pat gali būti įtraukiami ir kiti vaiko gerove suinteresuoti asmenys.

10. Dėl darbuotojų elgesio su vaikais ir apsaugos nuo netinkamo elgesio

Personalo kuriama aplinka globos įstaigoje ir elgesys su auklėtiniais yra ypatingai svarbūs globotiniams. Vaikams turi būti sukurta stabili teigiama emocinė aplinka, kurioje jie jaustųsi pripažinti, mylimi, reikalingi, svarbūs ir saugūs, pagrįsta abipusiu vaiko ir darbuotojų pasitikėjimu, pagarba ir meile, vaikas turi „savą asmenį“ – pasirinktą socialinės globos įstaigos darbuotoją, kuriam patiki problemas, yra išklausomas, juo pasitiki ir jaučia jam prierašumą (Aprašo 1 priedo 6, 6.1 ir 6.2 p.).

Būnant GĮ sužinota, kad draudimas vartoti smurtą prieš įstaigoje gyvenančius vaikus, juos žeminti ar kitais būdais įžeidinėti įtvirtintas visų aplankytų įstaigų vidaus tvarkos taisyklėse. Tačiau vis dėlto Antakalnio GN buvo gauta nusiskundimų dėl darbuotojų bendravimo su vaikais kalbant pernelyg garsiai arba netgi rėkiant, piktai.

Veiksminga apsauga nuo netinkamo elgesio nepilnamečių įstaigose laikoma personalo darbo priežiūra ir galimybė vaikui skųstis dėl netinkamo darbuotojų elgesio (Devintosios bendrosios ataskaitos [CPT/Inf (99) 12] 33 p.).

Lankantis pirmiau nurodytose GĮ buvo nustatyta, kad darbo priežiūra vykdoma įvairiomis kryptimis: kasdien ir pagal poreikį organizuojamos penkiaminutės, intervizijos su psichologu (kolegų tarpusavio konsultavimasis dėmesį telkiant į personalo darbo arba teikiamų paslaugų gerinimą), posėdžiai dėl individualių socialinės globos planų (toliau vadinama – ISGP), komandiniai susirinkimai pagal poreikį (visose įstaigose); ne rečiau kaip 2 kartus per mėnesį pasitarimus rengia GĮ vaiko gerovės komisija, kurios paskirtis – organizuoti ir koordinuoti prevencinį darbą, pagalbos teikimą, saugios ir palankios vaiko aplinkos kūrimą; darbuotojams rengiami metiniai planai, pagal kuriuos sudaromi kasdienio darbo planai (GN „Gilė“); kalbama su buvusiais globotiniais, siekiant išsiaiškinti, ko trūko, kas netenkino, patiko / nepatiko ir pan. (Antakalnio GN); nauji personalo nariai praėjus mėnesiui nuo darbo pradžios laiko egzaminą, vykdomi socialinių darbuotojų darbinės veiklos vertinimai (Vaikų ir paauglių centre).

Apie galimybę vaikui pateikti skundą skaitykite šios ataskaitos 17 punkte.

11. Dėl taikomų drausminimo priemonių ir vaikų elgesio kontrolės

11.1. Vizitų GĮ metu buvo skiriamas dėmesys ir vaikų elgesio kontrolei, drausminimo priemonių taikymo tvarkai bei apsaugai nuo darbuotojų savavališkų sprendimų. Vienas iš pagrindinių Rekomendacijos REC(2005)5 principų, numatytų jos priede, yra tai, kad visos globos įstaigose taikomos kontrolės ir drausminimo priemonės, įskaitant tas, kurios yra skirtos asmens pačiam sau daromos žalos arba kitų asmenų sužalojimo prevencijai, turi būti paremtos nustatytais standartais. Tai yra: nepilnamečiai privalėtų turėti teisę būti apklausti dėl nusižengimo, kurį jie tariamai padarė, apskųsti aukštesnei valdžiai bet kokias paskirtas nuobaudas, o visa detali informacija apie tokias nuobaudas turėtų būti registruojama žurnale (Devintosios bendrosios ataskaitos [CPT/Inf (99) 12] 35 p.).

Pažymėtina, kad įstaigose privalo būti patvirtinta nuobaudų už netinkamą elgesį skyrimo ir taikymo tvarka, o vaikai turėtų būti su ja supažindinti. Lankantis GĮ nustatyta, kad ne visose globos įstaigose tokia tvarka yra patvirtinta (GN „Gilė“, Antakalnio GN).

11.2. Pagal VTAPI, vaiką, vengiantį atlikti savo pareigas, už drausmės pažeidimus teisėti vaiko atstovai gali drausminti savo nuožiūra, išskyrus fizinį ar psichinį kankinimą, kitokį žiaurų elgesį, vaiko garbės ir orumo žeminimą. Už globos įstaigos vidaus tvarkos taisyklių pažeidimus gali būti taikomos drausminės auklėjamojo poveikio priemonės: *pastaba, papeikimas, griežtas papeikimas, atitinkamas elgesio įvertinimas, kitos įstatymų nustatytos poveikio priemonės*, o už nuolatinius ir piktybinius teisėtvarkos pažeidimus, taip pat už pavojingos (nusikalstamos) veikos padarymą, jeigu dėl jo amžiaus, sveikatos būklės ar kitų aplinkybių negalima administracinė arba baudžiamoji atsakomybė, gali būti taikomas *įspėjimas, įpareigojimas viešai ar kitokia forma atsiprašyti nukentėjusįjį, atidavimas tėvų ar kitų asmenų priežiūrai pagal laidavimą, namų priežiūra (laisvalaikio apribojimas), atidavimas į specialiąją auklėjimo ir drausmės įstaigą bei kitos įstatymų numatytos priemonės* (VTAPI 49 str. 1–3 d.). Kaip drausminimo priemonė gali būti

taikoma ir kišenpinigių, skirtų padėti vaikui rengtis savarankiškam gyvenimui ir integruotis į visuomenę, mokėjimo laikinas sustabdymas arba jų dydžio mažinamas (Aprašo 1 priedo 10.12 p.).

Lankantis GĮ nustatyta, kad nusižengusiems vaikams taikomos VTAPI numatytos drausminimo priemonės. Pažymėtina, kad kaip drausminimo priemonė dažnai taikoma kišenpinigių sumos mažinimas arba jų neskyrimas. Ekspertų psichologų nuomone, kišenpinigių mažinimas arba neskyrimas neturėtų būti plačiai naudojamas kaip drausminimo priemonė. Socialinių paslaugų priežiūros departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Įstaigų priežiūros skyriaus vedėjo pavaduotojos Kristinos Suslavičiūtės-Jokubauskienės pateiktais duomenimis (2015-12-29, telefonu), departamentas, atlikdamas patikrinimus vaikų socialinės globos įstaigose, kišenpinigių mažinimą arba jų mokėjimo stabdymą kaip drausminimo priemonę rekomenduoja taikyti tik kraštutiniu atveju.

11.3. Visose įstaigose viena ar kita forma surašomas pranešimas apie netinkamą vaiko elgesį. Svarbu tai, kad visose įstaigose globotiniai turi galimybę pateikti pasiaiškinimą, kas nutiko ir kodėl taip pasielgė.

Sprendimą skirti nuobaudą priima administracija (GN „Gilė“, Minties GN) darbuotojų teikimu, taip pat globos namų³ ar globotinių taryba⁴ su administracijos žinia (GN „Gilė“) arba nuobaudą paskiria šeimos darbuotojas ir aptaria ją su vaiku (Vaikų ir paauglių centras).

Minties GN, GN „Gilė“, šeimynose pastebėta praktika, kuomet palikti prižiūrėti jaunesnių vaikų vyresnieji drausmindavo juos už netinkamą elgesį, pavyzdžiui, statydavo į kampą. Pažymėtina, kad vyresni globotiniai negali bausti jaunesnių vaikų arba taikyti jiems kokias nors sankcijas. Ekspertų psichologų teigimu, taip jie gali pakenkti jaunesniesiems. Vaikai tik turėtų informuoti, kas atsitiko, ir tuomet socialinis darbuotojas drauge su globotiniais arba pats nuspręstų dėl drausminimo priemonės taikymo ir ją taikytų.

Teigiamai vertintina tai, kad yra numatytas nuobaudos galiojimo terminas ir, taikant nuobaudą, jo laikomasi (Vaikų ir paauglių centre).

11.4. Minties GN personalas skundėsi sunkumais kontroliuojant vaikų elgesį: globotiniai neklauso, negerbia darbuotojų, nesilaiko vidaus tvarkos taisyklių, išsėina už GĮ ribų nepranešę, rūko ir pan.

Ekspertų psichologų teigimu, yra žinomos trys priežastys, dėl kurių darbuotojams sunku tapti autoritetingais vaikų globėjais. Pirmoji: paties darbuotojo asmeninės savybės ir profesinės kvalifikacijos stoka; antroji: didelių poreikių neįgalūs vaikai, elgesio problemų turintys paaugliai ir jaunuoliai, kurių ugdymui reikalingi didesni profesionalų išteklių; trečioji: iškeltų ugdymo tikslų ir galimybių juos pasiekti realistiškumas. Pavyzdžiui, per trumpą laiką darbuotojas dažniausiai negali pasiekti iškeltų, bet nerealių rezultatų, t. y. pakoreguoti elgesį arba padėti atsikratyti priklausomybės, pavyzdžiui, nuo tabako arba alkoholio.

VAIKŲ SOCIALINIAI ĮGŪDŽIAI

12. Dėl tinkamo vaikų parengimo savarankiškam gyvenimui (atsakomybės ugdymo)

Vienas iš vaiko globos uždavinių – rengti vaiką savarankiškam gyvenimui šeimoje ir visuomenėje (CK 3.248 str. 2 d.3 p.). Globos įstaiga yra atsakinga už vaiko buitinių ir kitų įgūdžių ugdymą (Aprašo 1 priedo 10 p.). Globotiniui turi būti sudarytos sąlygos įgyti kiek įmanoma daugiau darbinių, namų ūkio, biudžeto tvarkymo, pirkimo ir kitų kasdieniame gyvenime būtinų įgūdžių, padėsiančių užtikrinti jo savarankiškumą ateityje. Socialinės globos įstaigoje vaiką būtina motyvuoti būti kuo labiau savarankišką, ugdant savitvarkos gebėjimus (Aprašo 1 priedo 10.6 p.).

³ Pagal Vilniaus vaikų socialinės globos namų „Gilė“ tarybos nuostatus, globos namų tarybą sudaro socialinis darbuotojas, socialinio darbuotojo padėjėjas, budėtojas ir globotiniai. Tai yra patariamoji įstaigos vadovo institucija, jungianti įstaigos darbuotojų atstovus, globotinius, jų tėvus ir rėmėjus svarbiausių įstaigos veiklos uždavinių sprendimui.

⁴ Pagal Vilniaus vaikų socialinės globos namų „Gilė“ globotinių tarybos nuostatus, globotinių tarybą sudaro septyni globotiniai, kurie balsuojant išrenkami šeimynose. Tai kolegiali globotinių grupė, reguliariai svarstanti ir teikianti siūlymus globos namų tarybai bei administracijai ugdymo proceso tobulinimo, globos namų vidaus tvarkos, globotinių elgesio bei laisvalaikio veiklos klausimais.

Lankantis GĮ, buvo nustatyta, kad vyresni Minties GN auklėtiniai nepakankamai skatinami savarankiškai gaminti valgį. Personalo pateiktais duomenimis, globotiniams maistą gamina virtuvės darbuotojai, išskyrus vakarienę. Socialiniai darbuotojai kasdien gauna maisto produktus, reikalingus vakarienės patiekalams, ir nurodymą, ką konkrečiai iš jų reikėtų pagaminti. Kalbinti vaikai paaiškino, kad jų niekas neklausia, ko jie norėtų, priešingai, nurodoma tiksliai, ką pasigaminti iš duotų maisto produktų. Respondentų teigimu, jie labiau įsitrauktų į maisto gaminimo procesą, jeigu administracija sutiktų atsižvelgti į jų norus. Tai patvirtino ir darbuotojai, nurodydami, jog kasdien prie vakarienės ruošimo proceso prisideda ne daugiau dviejų vaikų, vienas iš jų – pagal budėjimo grafiką.

Gerosios praktikos pavyzdžiai

Pastebėtina, kad kituose aplankytuose globos namuose pirmiau nurodyta problema dėl savarankiškumo įgūdžių ugdymo skatinant gaminti valgį nėra aktuali. Kalbinti globotiniai paaiškino, kad socialinės darbuotojos nuolat teiraujasi, ką jie norėtų valgyti, ir sugeba motyvuoti vaikus įsitraukti į maisto ruošimo procesą. Virtuvės personalas produktus išduoda pagal pateiktą prašomų maisto produktų sąrašą. Papildomai darbuotojai nurodė, kad į globotinių norus atsižvelgiama užtikrinant vaiko amžiui, sveikatos būklei reikalingus maistinių medžiagų kiekius ir energetines vertes.

13. Dėl rūkymo ir alkoholio vartojimo prevencijos

Vaiko teisę būti sveikam saugo įstatymas (Lietuvos Respublikos Konstitucija, VTAPI 8 str.). Viena iš priemonių tai užtikrinti yra vaiko sveiko gyvenimo būdo ugdymas (informavimu, švietimu ir kt.) (VTAPI 8 str. 5 p.). Vaikams turi būti ugdoma nuostata prieš rūkymą ir alkoholinių gėrimų vartojimą (VTAPI 44 str. 1 d.).

Vizitų GĮ metu buvo siekiama išsiaiškinti, ar įstaigos susiduria su vaikų rūkymo ir alkoholio vartojimo problema ir kokias prevencines priemones jos taiko, siekdamos užkirsti kelią nepageidaujama globotinių elgesiui.

Lankantis Minties GN, įstaigos administracija papasakojo, kad yra vykdomos įvairios prevencinės veiklos, nukreiptos prieš rūkymą. Išanalizavus įstaigos pateiktus dokumentus nustatyta, kad 2015 metų lapkričio mėnesį buvo organizuoti du užsiėmimai, skirti rūkymo prevencijai. Kalbinti darbuotojai vis dėlto pripažino, kad nemažai jų globojamųjų rūko, o kartais į įstaigą grįžta apsvaigę nuo alkoholio. Be to, ir patiems Žmogaus teisių biuro darbuotojams teko stebėti, kaip keli vaikai nesislėpdami ėjo į lauką parūkyti. Papildomai pažymėtina, kad auklėtojos dažnai nelauko tokio vaikų poelgio vidaus tvarkos taisyklių pažeidimu, nors jos turėtų nuolat stebėti ir fiksuoti (raštu) kiekvieno vaiko teigiamus / neigiamus poelgius.

Rūkymo problema aktuali ir GN „Gilė“. Įstaigos direktorė paaiškino, kad, stengiantis auklėtinius atgrasyti nuo alkoholio vartojimo bei rūkymo, dažniausiai rengiami individualūs pokalbiai su vaiku, kuris jau vartoja draudžiamas medžiagas.

Dar dviejų įstaigų (Antakalnio GN, Vaikų ir paauglių centro) darbuotojai paaiškino, kad neturi problemų dėl vaikų rūkymo ir alkoholio vartojimo. Šių įstaigų administracija nuolat skaito globotiniams paskaitas apie tabako ir alkoholio žalą sveikatai, reguliariai susitinka su vaikais individualiai bei aptaria šiuos aktualius klausimus.

Atsižvelgiant į tai, kas nurodyta pirmiau, darytina išvada, kad Minties GN ir GN „Gilė“ pastangos, sprendžiant vaikų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos, šių medžiagų vartojimo fakto nustatymo bei pagalbos vaikui teikimo klausimus, yra nepakankamos. Siekiant užtikrinti tinkamą vaiko globos uždavinių įgyvendinimą šiose dviejose GĮ, būtina labiau šviesti globotinius šia tema ir atitinkamai ieškoti problemų sprendimo būdų.

14. Dėl kišen pinigų mokėjimo tvarkos

Aprašo 1 priedo 10.12 papunktyje numatyta, kad socialinės globos įstaiga, siekdama padėti vaikui rengtis savarankiškam gyvenimui ir integruotis į visuomenę, kiekvieną mėnesį užtikrina kišen pinigų smulkoms išlaidoms skyrimą ir, esant galimybėms, teikia kitą finansinę bei materialinę paramą. Kišen pinigai pradedami skirti ne vėliau nei nuo 7 metų amžiaus, o

globotiniams nuo 14 metų mokamų kišenpinigių dydis turi būti ne mažesnis kaip 0,4 bazinės socialinės išmokos (15,20 euro) per mėnesį (išskyrus vaikus su negalia). Vaikams su negalia kišenpinigiai mokami atsižvelgiant į jų savarankiškumo lygį, gebėjimą išreikšti savo nuomonę, priimti sprendimus. Ta pati teisės norma taip leidžia vaikui išmokamų kišenpinigių dydį laikinai stabdyti ar mažinti kaip drausminimo priemonę ir didinti kaip skatinamąją priemonę. To paties priedo 19.1.20 papunktyje nurodyta, kad kiekviena įstaiga turi pareigą pasitvirtinti kišenpinigių vaikams mokėjimo tvarkos aprašą.

Analizuojant aplankytų GĮ vadovų pateiktus vidaus dokumentus, kuriuose numatytas kišenpinigių mokėjimo organizavimas, nustatyta, kad tokių pinigų mokėjimo tvarka aplankytose GĮ yra skirtinga.

Antakalnio GN kišenpinigių dydis diferencijuojamas pagal amžių: 7–10 metų vaikams skiriama 10 Lt (atitinkama suma eurais); 11–14 metų paaugliams – 15 Lt; 15–21 metų globotiniams – 20 Lt. Mokėtina suma gali būti padidinta. Be to, šioje tvarkoje yra numatyti 3 atvejai, kuomet kišenpinigiai gali būti nemokami [1) šventiniais mėnesiais, kai vaikai gauna dovanų bei kitų grynųjų pinigų iš giminių ar kitų asmenų; 2) kai daug lėšų yra išnaudojama tikslinėms išlaidoms, pavyzdžiui, fotonuotraukoms, išvykoms, pramogoms, dovanėlėms ir kt.; 3) kai globos namai turi didelių materialinių sunkumų dėl nenumatytų išlaidų ir gresia įsiskolinimai tiekėjams].

Minties GN taip pat yra patvirtinta kišenpinigių mokėjimo tvarka, pagal kurią 7–11 metų vaikams išduodama po 6 eurus; 12–14 metų globotiniams mokama po 8 eurus; 15-mečiai ir vyresni gauna po 10 eurų. Suma gali būti padidinta arba sumažinta, atsižvelgiant į vaiko elgesį.

GN „Gilė“ taip pat yra patvirtinta tvarka dėl kišenpinigių mokėjimo, pagal kurią 7–10 metų vaikai gauna po 5,60 euro; 11–13 metų globotiniams skiriama po 8 eurus; 14–18 metų jaunuoliams mokama po 15,20 euro. Mokėtina suma gali kisti skatinimo ir drausminimo atvejais.

Vaikų ir paauglių centre globojamiems paaugliams nuo 12 metų skiriama tokia pati kišenpinigių suma, t. y. po 15 eurų, jaunesnieji (iki 12 metų) kišenpinigius išleidžia apsipirkdami kartu su socialiniu darbuotoju, konkreti kišenpinigių suma vaikams iki 12 metų nėra nustatyta. Tačiau, darbuotojų teigimu, kas mėnesį papildomai skiriant „šeimynos pinigus“, stengiamasi patenkinti kiekvieno šeimoje augančio vaiko asmeninius poreikius.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta pirmiau, darytina išvada, kad galiojantys teisės aktai suteikia teisę pačioms globos įstaigoms apsispręsti, kam ir kokia kišenpinigių suma bus skiriama. Pavyzdžiui, pagal GĮ pateiktus duomenis, dešimties metų vaikas augantis institucinėje globos įstaigoje gali gauti nuo 2,9 iki 6 eurų kišenpinigių, keturiolikos metų – nuo 4,3 iki 15,20 euro, ir t. t. Taigi, kaip paaiškėjo iš pateiktų duomenų, to paties amžiaus globotiniai skirtingose įstaigose gali gauti skirtingą kišenpinigių sumą. Dėl to kyla abejonių, ar toks teisinis reglamentavimas nepažeidžia lygybės principo, kadangi panašaus amžiaus vaikams skirtingose įstaigose mokama skirtinga suma.

Be to, atkreiptinas dėmesys, kad Antakalnio GN galiojanti kišenpinigių mokėjimo tvarka sudaro prielaidas įstaigai piktnaudžiauti neskiriant savo globotiniams pinigų smulkioms išlaidoms. Tvarkoje nurodyti atvejai, kuomet vaikui gali būti neskiriami kišenpinigiai, neatitinka teisinio reglamentavimo, t. y. Aprašo 1 priedo 10.12 papunkčio, kuriame numatyta, kad įstaiga kiekvieną mėnesį privalo užtikrinti kišenpinigių smulkioms išlaidoms skyrimą joje gyvenantiems vaikams, reikalavimų.

Be to, pagal vizitų GĮ metu pateiktus duomenis nustatyta, kad dauguma įstaigų (Antakalnio GN, Minties GN, Vaikų ir paauglių centras) keturiolikmečiams neišmoka visos jiems priklausančios kišenpinigių sumos, t. y. 15,20 euro: Antakalnio GN moka 4,3 euro; Minties GN – 8 eurus; Vaikų ir paauglių centras – 15 eurų. Tačiau vizitų metu atkreipus į tai administracijos dėmesį, visos pirmiau nurodytos įstaigos informavo, kad jų įstaigose Seimo kontrolieriaus vizito metu galiojusi tvarka buvo pakeista ir šiose įstaigose globojamiems keturiolikmečiams išmokama pinigų suma yra ne mažesnė kaip 0,4 bazinės socialinės išmokos per mėnesį (Antakalnio ir Minties GN moka po 15,20 euro; Vaikų ir paauglių centras – 16 eurų).

Galiausiai pastebėtina, kad aplankytose GĮ (Antakalnio GN, Minties GN, GN „Gilė“) globotiniai pasakojo, jog iš vaikų yra reikalaujama nurodyti, kaip planuoja panaudoti kišenpinigius, bei atsiskaityti už jų išleidimą, netgi pateikti kiekvieno pirkinio kasos kvitą.

Ekspertų psichologų nuomone, kišenpinigiai – tai asmeniniai auklėtinio pinigai, kuriuos vaikas turėtų išleisti savo nuožiūra. Tai privalėtų būti asmeninis jo reikalas. Tačiau kai kuriems vaikams gali kilti sunkumų taupant gautus pinigus ir planuojant savo išlaidas. Todėl svarbu į ugdymo planą įtraukti užsiėmimus, per kuriuos supažindinama su finansų planavimo subtilybėmis. Jei kyla nerimas, kad kažkuris globotinis gali išleisti savo kišenpinigius žalingiems dalykams, pavyzdžiui, kvaišalams, svarbu stebėti ir įvertinti globotinio būseną bei su tuo susijusią situaciją, nes galbūt vaikui reikalinga pagalba. Kišenpinigių ribojimas arba tikrinimas nėra efektyvios priemonės, be to, vaikai sugalvoja, kaip jas apeiti. Bet koku atveju globos namuose vertėtų įgyvendinti prevencines programas ir edukacinius užsiėmimus dėl racionalaus kišenpinigių naudojimo.

VAIKŲ APRŪPINIMAS

15. Dėl asmens higienos priemonių užtikrinimo

Vaikas individualiai, pagal socialinės globos įstaigos nustatytą tvarką, turi būti aprūpinamas reikiamomis higienos priemonėmis ir kitais būtiniais daiktais, atsižvelgiant į jo amžių, lytį arba neplanuotai atsiradusias aplinkybes. Be to, vaikui, pagal galimybes, turi būti sudaromos sąlygos dalyvauti įsigyjant šiuos daiktus, auklėtinis, gebantis pareikšti savo nuomonę, tai gali patvirtinti (Aprašo 1 priedo 5.2 p.).

Beveik visų aplankytų globos įstaigų (GN „Gilė“, Minties GN, Antakalnio GN), išskyrus Vaikų ir paauglių centro, administracijos paaiškino, kad asmens higienos priemonių (šampūno, dantų pastos ir kt.) centralizuotas pirkimas dažnai neatitinka vaikų individualių poreikių. Įstaigos centralizuotai perka tik būtiniausias ir (dažniausiai) pigiausias asmens higienos priemones, kurios tenkina pagrindinius vaikų asmens higienos poreikius. Papildomai pažymėtina, kad vaikams nėra perkami kūno / veido kremai, plaukų priežiūros priemonės, dezodorantai nuo prakaitavimo ir pan. Pakalbinti auklėtiniai pripažino, kad asmens higienos priemonių, kuriomis įstaiga neaprūpina, kartais jie gauna iš labdaros, kai ką padovanoja darbuotojai arba kiti asmenys.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta pirmiau, darytina išvada, kad asmens higienos prekių įsigijimas centralizuotai neužtikrina vaikams galimybės dalyvauti jas įsigyjant bei pareikšti savo nuomonę. Be to, nėra skatinama GĮ gyvenančių globotinių savivertė, kuomet geresnės kokybės arba labiau atitinkančios individualius poreikius asmens higienos prekės gaunamos dėl kitų žmonių geros valios.

Ekspertų psichologų nuomone, centralizuoto higienos priemonių pirkimo neigiamas poveikis pasireiškia tuomet, kuomet tai trukdo užtikrinti vaiko sveikatą: sveiką odą, apsaugą nuo alergijų ir pan. Be to, centralizuotai perkant higienos priemones ribojamas vaikų dalyvavimas priimančias sprendimus kasdienio jų gyvenimo klausimais, atimama galimybė pareikšti savo nuomonę bei jaustis svarbiems.

Gerosios praktikos pavyzdys

Vaikų ir paauglių centre asmens higienos prekės nėra perkamos centralizuotai, o šeimynoms kas mėnesį skiriami pinigai šeimynos narių poreikiams tenkinti. Pačios šeimynos sprendžia, kokių prekių ir kam reikia. Administracijos teigimu, vieną mėnesį labiau atsižvelgiama į mažesniųjų reikmes, kitą – į vyresniųjų. Sprendimas pačioms šeimynoms atiduoti teisę nuspręsti, kaip jos išleis skirtus pinigus, priimtas atsižvelgiant į šeimynų individualumą, kadangi jose gyvena vaikai su skirtingais poreikiais. Atsisakius prekių pirkimo centralizuotai, stengiamasi kuo geriau patenkinti kiekvieno globotinio reikmes.

Lankantis Antakalnio GN ir Minties GN pastebėta, kad higienos patalpose esantys indeliai higienos priemonėms (dantų pastai, dantų šepetėliui) laikyti ir kitas inventorius (rankšluosčio laikiklis ir pan.) yra numeruojami skaitmenimis (1, 2, 3, 8 ir t. t.), o ne nurodant vaiko vardą arba, pavyzdžiui, su globotiniu aptartą simbolį.

Ekspertų psichologų nuomone, kiekvienam vaikui, tiek gyvenančiam šeimoje, tiek globos įstaigoje, labai svarbu turėti savo erdvę, savo lovą, savo stalą, savo drabužių, įvairių asmeninių daiktų, taip pat ir savo indelį higienos priemonėms laikyti. Vaiko vardas arba jo paties sugalvotas simbolis skatintų pojūtį, kad konkretus daiktas priklauso jam. Daiktai, pažymėti numeriais, nuolat primena apie tai, kad jis gyvena įstaigoje. Tokiu atveju būna mažiau galimybių pasireikšti vaiko individualumui ir nepriklausomumui. Konkrečiam globotiniam priklausančių daiktų žymėjimas, nurodant jo vardą arba simbolį, yra didesnės pagarbos vaikui, jo asmenybei ir individualumui ženklas.

Taip pat svarbu pažymėti, kad GN „Gilė“ pastebėta, jog sanitariniame mazge, kuriuo naudojasi viena mergaičių grupė (šeimyna), nebuvo tualetinio popieriaus. Tiek globotinės, tiek socialinė darbuotoja paaiškino, kad tualetinis popierius yra išduodamas pagal poreikį, jo paprašius, kadangi kelios grupės globotinės jo sunaudoja per daug ir dėl to tualetinio popieriaus trūksta.

16. Dėl sąlygų ruošti namų darbus sudarymo

Vaikų globos įstaigoje privalo būti sudarytos sąlygos ruošti namų darbus: įrengtas pamokų ruošos kambarys, jei vaikų individualios veiklos vietos neįrengtos miegamuosiuose; kiekvienam vaikui skirtas jo ūgį atitinkantis stalas ir kėdė (HN 124:2009 23.1.4, 26 p.).

Vizitų GĮ metu, apžiūrint įvairias patalpas, buvo pastebėta, kad kambariuose esantis rašomųjų stalų ir kėdžių skaičius neatitiko patalpoje gyvenančių vaikų skaičiaus. Pažymėtina, kad šis trūkumas buvo pastebėtas visose aplankytose GĮ. Darbuotojų dažniausiai nurodoma priežastis buvo poreikio nebuvimas, kadangi vaikai nenori mokytis. Tie, kurie nuolat ruošia namų darbus, gali pasirinkti, kur tai daryti: savo kambaryje, valgomajame, poilsio kambaryje, darbuotojų kabinete (-uose). Pažymėtina, kad yra vaikų, kurie personalo kabinetais naudojasi ne dėl netinkamų ruošti namų darbus sąlygų, o dėl darbuotojų pagalbos poreikio.

VAIKŲ LAISVALAIKIS

17. Svarbu pažymėti, kad vaikui turi būti sudaryta galimybė tenkinti saviraiškos poreikius pasirinktos krypties būreliuose, kitose papildomo ugdymo studijose. Tai numatyta Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 29 straipsnio 1 dalies a punkte (*Valstybės dalyvės susitaria, kad vaiko lavinimo tikslas turi būti kuo visapusiškiau ugdyti vaiko asmenybę, talentą ir protinius bei fizinius sugebėjimus*), taip pat VTAPI 16 straipsnio 3 dalyje (*Valstybė ir vietos savivaldos institucijos steigia ir remia vaikų sporto, kūrybos, laisvalaikio ir sveikatingumo klubus, stovyklas, šeimos poilsio namus, sanatorijas, sudaro sąlygas vaikams naudotis socialinio draudimo teikiamomis lengvatomis*).

LGĮ 2 straipsnio 7 dalis numato, jog „tiesioginė diskriminacija – elgesys su asmeniu, kai lyties [...] pagrindu jam taikomos mažiau palankios sąlygos, negu panašiomis aplinkybėmis yra, buvo ar būtų taikomos kitam asmeniui.“

Konstitucinis teisinės valstybės principas neatsiejamas nuo Konstitucijoje, jos 29 straipsnyje, įtvirtinto asmenų lygiateisiškumo principo. Konstitucinio asmenų lygiateisiškumo principo pažeidimas kartu yra ir konstitucinių teisingumo, darnios visuomenės imperatyvų, taigi ir konstitucinio teisinės valstybės principo, pažeidimas (*Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. liepos 3 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo pakeitimo įstatymo įgyvendinimo įstatymo 4 straipsnio 5 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*).

Žmogaus teisių biuro darbuotojams atliekant stebėseną globos namuose buvo nustatyta, kad:

- GN „Gilė“ vaikai lanko įvairius sporto šakų būrelius, pvz., Vilniaus regbio akademiją, futbolo mokyklą „Žaibas“ ir pan., į GN kviečiamos organizacijos / savanoriai, pvz., stačiatikių religinė bendruomenė, kuri kas antrą ketvirtadienį rengia užsiėmimus dviejuose būreliuose: kulinarijos ir rankdarbių; taip pat lankosi keramikos mokytoja ir kitų profesijų savanoriai.

Tačiau kartu yra svarbu pažymėti: vaikai nurodė, jog nėra užtikrinama, kad berniukai ir mergaitės galėtų kartu užsiimti laisvalaikio veikla. Jie norėtų, kad laisvalaikio veiklos (būreliai) nebūtų skirstomi pagal lytį, t. y. visi (tiek berniukai, tiek mergaitės) galėtų dalyvauti kartu;

- bendraujant su globotiniais ir personalu Vaikų ir paauglių centre nustatyta, kad šių namų auklėtiniai gali lankyti visus būrelius, sporto klubus ir kt. užsiėmimus, kurie vyksta Nemenčinėje, pvz., boksas, futbolas, YAMAHA (muzikos) būrelis ir kt. Vaikai pripažino, kad direktorė ir visi kiti darbuotojai labai stengiasi pasirūpinti jų laisvalaikiu, visuomet atsižvelgia į jų pageidavimus, ieško visų įmanomų galimybių, kad auklėtinis galėtų lankyti tokį būrelį, kurio labiausiai nori.

Taip pat svarbu atkreipti dėmesį, kad visi Vaikų ir paauglių centro auklėtiniai, t. y. tiek berniukai, tiek mergaitės, lanko tuos pačius būrelius, taigi užimtumo veiklos nėra skirstomos pagal lytį;

- Antakalnio GN auklėtiniais sudarytos galimybės užsiimti įvairia laisvalaikio veikla: tai skambinimo pianinu (grojimas), dainavimo, šokio, dramos, sporto, žurnalistikos, futbolo, kvadrato, krepšinio, dailės, informatikos būreliai, muzikos pamokėlės. Pastebėtina, kad, kaip ir Vaikų ir paauglių centre, šių namų auklėtinių užimtumo veikla nėra suskirstyta pagal lytį.

Minties GN auklėtiniai gali lankyti įvairius būrelius: dailės, dainavimo, šokių, skambinimo gitara, futbolo ir pan. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad dauguma kalbintų vaikų nurodė, jog nėra patenkinti lankomų būrelių kokybe, o administracija į jų nusiskundimus dėl to nereaguoja, taip pat jie teigė, kad neatsižvelgiama į pageidavimus, kokius būrelius jie patys norėtų lankyti.

Teisė garantuoja vyrų ir moterų lygiateisiškumą, taigi auklėtiniais pagal jų lytį negali būti sudaromos skirtingos sąlygos lankyti norimus būrelius. Tačiau, kaip nurodyta pirmiau, kai kuriose aplankytose GĮ, dėl jų administracijų požiūrio į būrelių parinkimą pagal auklėtinių lytį, sudaromos skirtingos sąlygos lankyti būrelius.

Ekspertų psichologų nuomone, kai kuriems įvairaus amžiaus vaikams gali būti sunku išsirinkti patinkantį arba tinkamą būrelį / užsiėmimą. Tai gali būti susiję su žemesne vaiko saviverte, adaptacijos bendraamžių arba naujoje grupėje problemomis, menkesniais socialiniais įgūdžiais ir kitais sunkumais. Dažnai keičiama vaiko nuomonė dėl būrelių pasirinkimo įprastai nėra tiesiog užgaida, bet svarbus su globotinio branda susijęs procesas. Reikėtų neatmesti galimybes, kad kai kuriuose būreliuose ugdytiniai gali susidurti ir su patyčiomis arba kitokiu netinkamu elgesiu. Todėl reikėtų išsiaiškinti priežastis, kodėl kinta vaiko nuomonė dėl lankomų būrelių pasirinkimo.

Globos namuose turėtų būti vieninga ir aiški, vaikams žinoma, tvarka dėl galimybių lankyti / pasirinkti būrelius, pvz.:

- per mokslo metus vienas vaikas gali lankyti x būrelių (pvz., 2–3);
- jei būrelis nebetinka, jam leidžiama pasirinkti kitą, bet *ne daugiau nei* y kartų (pvz., 2).

Vaikams tokiu būdu suteikiama galimybė pasirinkti, bet ir iš anksto nustatoma tokių galimybių riba. Labai svarbu ne tik pats būrelio pasirinkimas, bet ir suvokimas, dėl ko globotiniui sunku išsirinkti būrelį. Ypatingai aktuali personalo pagalba padedant vaikui suprasti, kokie yra jo pomėgiai ir gabumai, koks būrelis jam galėtų patikti ir padėtų atskleisti gabumus.

VAIKŲ SUPAŽINDINIMAS SU JŲ TEISĖMIS IR PAREIGOMIS, INFORMACIJOS PRIEINAMUMAS IR KREIPIMŪSI NAGRINĖJIMAS

18. Labai svarbu, kad vaikas GĮ jaustųsi saugus ir galėtų drąsiai kreiptis pagalbos tiek į įstaigos darbuotojus, tiek į jos administraciją. Taip pat būtina, jog vaikas žinotų, kad gali laisvai reikšti savo nuomonę ir teikti kreipimusis.

Pažymėtina, kad GĮ yra numatyta pareiga tinkamai supažindinti globotinius su įstaigos vidaus tvarkos taisyklėmis, kuri įtvirtinta Aprašo 1 priedo 5.5 papunktyje (socialinės globos namai turi rašytines vidaus tvarkos taisykles, kuriose įvardijama, koks vaiko elgesys traktuojamas kaip saugus, koks – kaip žalingas ar netinkamas bei kokios specialios priemonės vaiko netinkamo elgesio korekcijai gali būti taikomos. Vaikas, atsižvelgiant į amžių ir brandą, yra supažindinamas su šiomis taisyklėmis, vaikui nuolat aiškinama, koks jo elgesys traktuojamas kaip nesaugus, bei

galimos tokio elgesio pasekmės). Taip pat svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad VTAPI 14 straipsnio 1 dalyje nurodyta, jog vaikas turi teisę į minties, žodžio laisvę, teisę laisvai reikšti savo pažiūras, o pagal to paties įstatymo 13 straipsnio 1 dalį – vaikas turi teisę laisvai reikšti savo nuomonę; todėl ši teisė apima laisvę ieškoti, gauti ir perduoti bet kokio pobūdžio informaciją ir idėjas nepaisant sienų žodine, rašytine arba spausdinta forma, meno kūriniais arba kitais jo paties pasirinktais būdais.

Lankymosi GĮ metu nustatyta, kad GN „Gilė“, Vaikų ir paauglių centre, Antakalnio ir Minties GN auklėtiniai yra tinkamai supažindinami su jų teisėmis ir pareigomis, tai atliekama jiems suprantama kalba ir periodiškai.

Tačiau lankantis GĮ nustatyta keletas trūkumų, tokių kaip:

- GN „Gilė“ pastebėta, jog dalis kalbintų vaikų mano, kad jiems teikiant kreipimuisi nebūtų užtikrinamas anonimiškumas, nors GN yra įrengta anoniminių raštiškų kreipimūsi pateikimo dėžutė (prie psichologės kabineto). Dėl galimo anonimiškumo neužtikrinimo kai kurie globotiniai vengia kreiptis tiek į savo auklėtojus, tiek į GĮ administraciją;

- Antakalnio ir Minties GN išsiaiškinta, kad nė vienoje iš šių įstaigų nėra raštiškų kreipimūsi pateikimo dėžutės (užtikrinančios anonimiškumą), be to, kai kurie kalbinti vaikai teigė, jog dėl anonimiškumo galimo neužtikrinimo jie nesikreipia į GĮ administracijas, o kartais ir į savo auklėtojas.

Gerosios praktikos pavyzdys

Atkreiptinas dėmesys, kad Vaikų ir paauglių centras yra pavyzdinis, kalbant apie vaikų supažindinimą su jų teisėmis ir pareigomis, informacijos prieinamumą ir kreipimūsi nagrinėjimą, kadangi šiuose namuose yra ne tik užtikrinama vaikų teisė į tinkamą informacijos gavimą ir prieinamumą, tačiau auklėtiniais iš tikrųjų yra sudarytos visos galimybės anonimiškai pateikti savo kreipimūsi tiek GĮ administracijai, tiek bet kuriam jos darbuotojui. GĮ įrengta ne viena anoniminių kreipimūsi pateikimo dėžutė, kalbinti globotiniai papasakojo, kad jie visą laiką drąsiai ir visais klausimais kreipiasi ne tik į savo auklėtojas, tačiau ir į direktorę arba jos pavaduotoją, nes žino, kad anonimiškumas bus užtikrintas.

GLOBOS NAMŲ AUKLĒTINIO „ETIKETĖ“

19. Patikrinimų metu atkreiptas dėmesys ir į stigmatizuojantį požiūrį į globos namų vaikus.

Kai kurių GĮ darbuotojų teigimu, globotiniams dažnai klijuojama neigiama globos namų auklėtinio „etiketė“, vaikai susiduria su stigmatizuojančiu požiūriu į juos tiek švietimo, tiek asmens sveikatos priežiūros įstaigose, tiek vietos bendruomenėje. Pavyzdžiui, dėl turimų sveikatos problemų (elgesio ir emocijų sutrikimų) auklėtiniais dažnai sunkiai sekasi mokytis, ir nors mokykloje dirba įvairūs specialistai (specialusis pedagogas, logopedas, socialinis pedagogas, psichologas), jie neskiria pakankamo dėmesio GĮ globotiniams, be to, pažymiai būna mažinami už padarytas su mokymosi dalyku nesusijusias klaidas (pvz., už gramatinės klaidas matematikos kontroliniame darbe), globos įstaiga įpareigojama pristatyti vaiko pasiaiškinimą, jeigu jis praleidžia pamokas, už menkiausią pažeidimą prašoma paimti globotinį iš mokyklos.

2015 m. gruodžio 1 d. vykusiame Lietuvos vaikų globos namų direktorių asociacijos narių susirinkime buvo diskutuojama apie problemas, su kuriomis susiduriama dėl visuomenės stigmatizuojančio požiūrio į vaikus iš GĮ.

III. IŠVADOS

20. Apibendrinant patikrinimų metu nustatytas aplinkybes, susijusias su vaikų gyvenimo ir jų teisių padėtimi globos įstaigose, nustatyta:

20.1. nors aplankytose GĮ vaikams globoti užtikrinamas minimalus socialinį darbą dirbančio personalo skaičius, tačiau darbuotojui susirgus, išėjus atostogų ir pan. situacijose tokio skaičiaus nepakanka; vienoje įstaigoje (Antakalnio GN) nėra psichologo;

20.2. didelis socialinių darbuotojų ir jų padėjėjų darbo krūvis (Minties GN);

- 20.3. maži socialinių darbuotojų atlyginimai (Antakalnio GN, Minties GN), sąlygojantis didelę darbuotojų kaitą (GN „Gilė“);
- 20.4. trūksta lėšų brangiai kainuojantiems darbuotojų kvalifikacijos kėlimo renginiams;
- 20.5. nėra savanorių atrankos reguliavimo, bendro visoms vaikų globos įstaigoms, o GĮ vidaus dokumentuose savanorių atranka reglamentuota nepakankamai griežtai: nenumatyti savanoriui keliami specialūs reikalavimai (Minties ir Antakalnio GN); išsilavinimo, kvalifikacijos pažymėjimų, pažymos apie teistumą pateikimas, taip pat dalyvavimas pasirengimo savanoriškai veiklai kursuose būtinas tik tuo atveju, jei to pareikalauja įstaigos direktorius (Minties GN);
- 20.6. įstaigos nėra pajėgios suteikti specializuotas paslaugas elgesio ir emocijų sutrikimų turintiems vaikams (Minties GN, Antakalnio GN, GN „Gilė“);
- 20.7. gauta nusiskundimų dėl darbuotojų kalbėjimo su vaikais pernelyg garsiai arba netgi rėkiant, pikta (Antakalnio GN);
- 20.8. ne visose įstaigose yra patvirtinta nuobaudų už netinkamą elgesį vaikams skyrimo ir taikymo tvarka (GN „Gilė“, Antakalnio GN); vyresni globotiniai taiko drausmines nuobaudas jaunesniems (Minties GN, taip pat GN „Gilė“); kyla abejonių dėl dažno kišenpinigių mažinimo arba neskyrimo kaip drausminimo priemonės taikymo;
- 20.9. darbuotojams kyla sunkumų veiksmingai kontroliuoti vaikų elgesį (Minties GN);
- 20.10. vyresni auklėtiniai nepakankamai skatinami savarankiškai gaminti valgį (Minties GN);
- 20.11. pastangos, sprendžiant psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos, šių medžiagų vartojimo fakto nustatymo bei pagalbos vaikui teikimo klausimus, yra nepakankamos (Minties GN ir GN „Gilė“);
- 20.12. teisinis reglamentavimas galimai pažeidžia lygybės principą, kuomet panašaus amžiaus vaikams įstaigose mokamos skirtingos kišenpinigių sumos (visos GĮ);
- 20.13. GĮ patvirtinta kišenpinigių mokėjimo tvarka sudaro prielaidas įstaigai piktnaudžiauti neskiriant savo globotiniams pinigų smulkioms išlaidoms (Antakalnio GN);
- 20.14. pagal vizitų metu pateiktus duomenis, dauguma aplankytojų įstaigų (Antakalnio GN, Minties GN, Vaikų ir paauglių centras) keturiolikmečiams neišmoka visos jiems priklausančios kišenpinigių sumos, t. y. 15,20 Eur; po Seimo kontrolierių įstaigos atstovų vizitų pakeitus įstaigose galiojusias kišenpinigių mokėjimo tvarkas, visose GĮ keturiolikmečiams išmokama pinigų suma ne mažesnė kaip 0,4 bazinės socialinės išmokos per mėnesį (atsižvelgiant į tai rekomendacija nebus teikiama);
- 20.15. GĮ, įgyvendinant prevencines programas ir edukacinius užsiėmimus dėl kišenpinigių panaudojimo, iš globotinių reikalaujama atsiskaityti už kišenpinigių išleidimą, pateikiant kasos kvitus (Antakalnio GN, Minties GN, GN „Gilė“);
- 20.16. kai kurių asmens higienos priemonių centralizuotas pirkimas dažnai neatitinka vaikų individualių poreikių bei auklėtiniams neužtikrina galimybės dalyvauti jas įsigyjant bei pareikšti savo nuomonę (GN „Gilė“, Minties GN, Antakalnio GN);
- 20.17. kai kuriose GĮ higienos patalpose esantys indeliai higienos priemonėms (dantų pastai, dantų šepetėliui) laikyti ir kitas inventorius (rankšluosčio laikiklis ir pan.) yra numeruojami (1, 2, 3, 8 ir t. t.), o ne nurodant vaiko vardą arba, pavyzdžiui, su globotiniu suderintą simbolį (Antakalnio GN ir Minties GN);
- 20.18. ne visi sanitariniai mazgai aprūpinti būtinosiomis higienos priemonėmis (GN „Gilė“);
- 20.19. įstaigose ne visiems vaikams sudarytos tinkamos sąlygos ruošti namų darbus (visose GĮ);
- 20.20. ne visuomet užtikrinama, kad laisvalaikio veikla nebūtų skirstoma pagal lytį (GN „Gilė“);
- 20.21. GĮ administracija ne visuomet atsižvelgia į vaikų pastabas dėl lankomų būrelių kokybės, taip pat į jų pageidavimus dėl būrelių pasirinkimo (Minties GN);
- 20.22. galimai neužtikrinamas kreipimusi anonimiškumas (GN „Gilė“, Antakalnio ir Minties GN);

20.23. vaikų GĮ globotiniai susiduria su stigmatizuojančiu požiūriu į juos tiek švietimo, tiek asmens sveikatos priežiūros įstaigose, tiek vietos bendruomenėje.

IV. REKOMENDACIJOS

21. Seimo kontrolierius, atsižvelgdamas į per patikrinimus vaikų socialinės globos įstaigose nustatytas aplinkybes ir vadovaudamasis LRSKĮ 19¹ straipsnio 4 dalies 7 punktu ir 6 dalimi, rekomenduoja Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministrei Algimantai Pabedinskienei imtis priemonių užtikrinti, kad:

21.1. būtų apsvarstyta galimybė patobulinti teisinį reglamentavimą, nustatant vienodą kišenpinigių dydį tos pačios amžiaus grupės vaikams;

21.2. būtų apsvarstyta galimybė patobulinti teisinį reglamentavimą, nustatant bendrą visoms vaikų globos įstaigoms savanorių atrankos tvarką ir specialiuosius reikalavimus savanoriams;

21.3. būtų ieškoma būdų, kaip suteikti specializuotas paslaugas, reikalingas elgesio ir emocijų sutrikimų turintiems vaikams;

21.4. būtų imtasi priemonių keisti bendruomenės stigmatizuojantį požiūrį į globos įstaigų globotinius.

22. Seimo kontrolierius, atsižvelgdamas į per patikrinimus vaikų socialinės globos įstaigose nustatytas aplinkybes ir vadovaudamasis LRSKĮ 19¹ straipsnio 4 dalies 7 punktu ir 6 dalimi, rekomenduoja Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministrui bei Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministrui atkreipti dėmesį į tai, kad globos įstaigų globotiniai susiduria su stigmatizuojančiu požiūriu į juos tiek švietimo, tiek asmens sveikatos priežiūros įstaigose, tiek vietos bendruomenėje, ir pagal galimybes imtis priemonių jį keisti.

23. Seimo kontrolierius, atsižvelgdamas į per patikrinimus vaikų socialinės globos įstaigose nustatytas aplinkybes ir vadovaudamasis LRSKĮ 19¹ straipsnio 4 dalies 7 punktu ir 6 dalimi, rekomenduoja Lietuvos savivaldybių asociacijos prezidentui Ričardui Malinauskui atkreipti dėmesį į tai, kad globos įstaigų globotiniai vietos bendruomenėse patiria stigmatizuojantį požiūrį į juos.

24. Seimo kontrolierius, atsižvelgdamas į per patikrinimus vaikų socialinės globos įstaigose nustatytas aplinkybes ir vadovaudamasis LRSKĮ 19¹ straipsnio 4 dalies 7 punktu ir 6 dalimi, rekomenduoja Vilniaus miesto savivaldybės administracijos direktorei Almai Vaitkunskienei:

24.1. atkreipti dėmesį į tai, kad minimalaus socialinį darbą dirbančio personalo skaičiaus nepakanka darbuotojams susirgus, išėjus atostogų ir pan. situacijose, taip pat į tai, kad Minties GN socialiniams darbuotojams ir jų padėjėjams tenka didelis darbo krūvis, ir apsvarstyti galimybę padidinti darbuotojų etatų skaičių pagal įstaigų poreikį;

24.2. pagal galimybes skirti papildomą finansavimą globos įstaigų darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo renginiams;

24.3. ieškoti būdų, kaip suteikti specializuotas paslaugas, reikalingas elgesio ir emocijų sutrikimų turintiems vaikams;

24.4. kovoti su švietimo, asmens sveikatos priežiūros įstaigų darbuotojų bei vietos bendruomenės stigmatizuojančiu požiūriu į GĮ globotinius.

25. Seimo kontrolierius, atsižvelgdamas į per patikrinimus vaikų socialinės globos įstaigose nustatytas aplinkybes ir vadovaudamasis LRSKĮ 19¹ straipsnio 4 dalies 7 punktu ir 6 dalimi, globos įstaigų vadovams rekomenduoja imtis priemonių užtikrinti, kad:

25.1. būtų išnaudotas psichologo etatas (Antakalnio GN);

- 25.2. būtų užkirstas kelias netinkamam darbuotojų bendravimui su vaikais (Antakalnio GN);
- 25.3. būtų ieškoma būdų, kaip suteikti specializuotas paslaugas, reikalingas elgesio ir emocijų sutrikimų turintiems vaikams (pvz., organizuojant papildomus užsiėmimus, būrelius, profesionalų paslaugas, dienos centro lankymą ir pan.) (GN „Gilė“, Antakalnio GN, Minties GN);
- 25.4. būtų stiprinamas darbuotojų autoritetas: kelti jų kvalifikaciją, užtikrinti reikalingus profesionalų išteklius bei išsikelti realistiškus ugdymo tikslus (Minties GN);
- 25.5. būtų imtasi priemonių keisti švietimo, asmens sveikatos priežiūros įstaigų darbuotojų bei vietos bendruomenės stigmatizuojantį požiūrį į GĮ globojamus vaikus (visos GĮ);
- 25.6. būtų patvirtinta nuobaudų už netinkamą elgesį vaikams skyrimo ir taikymo tvarka bei su ja supažindinti globotiniai (GN „Gilė“, Antakalnio GN), o vyresni auklėtiniai netaikytų jokių drausminių nuobaudų jaunesniems (Minties GN, GN „Gilė“); kišenpinigių mažinimas arba neskyrimas kaip drausminimo priemonė būtų taikoma tik kraštutiniu atveju (visoms įstaigoms);
- 25.7. pagal teisės aktų reikalavimus būtų užtikrintas kišenpinigių smulkioms išlaidoms skyrimas visiems vaikams (Antakalnio GN); būtų įgyvendintos prevencinės programos ir edukaciniai užsiėmimai, mokant racionalaus kišenpinigių naudojimo (visos GĮ);
- 25.8. daugiau dėmesio būtų skirta švietimui dėl psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo ir atitinkamai ieškoti problemų sprendimo būdų, siekiant užtikrinti tinkamą vaiko globos uždavinių įgyvendinimą (Minties GN ir GN „Gilė“);
- 25.9. vaikai būtų aprūpinami reikiamomis higienos priemonėmis ir kitais būtiniais daiktais, atsižvelgiant į amžių, lytį arba neplanuotai atsiradusias aplinkybes, bei vaikui, pagal galimybes, būtų sudaromos sąlygos dalyvauti įsigyjant šiuos daiktus (GN „Gilė“, Minties GN, Antakalnio GN); būtinosiomis higienos priemonėmis būtų nuolat aprūpinti ir visi sanitariniai mazgai (GN „Gilė“);
- 25.10. kiekvienam konkrečiam globotiniam priklausantys daiktai būtų žymimi nurodant vaiko vardą arba su juo aptartą simbolį (Antakalnio GN ir Minties GN);
- 25.11. visiems aplankytų GĮ globotiniams būtų sudarytos tinkamos sąlygos ruošti namų darbus (visos GĮ); būtų skatinami visų auklėtinių įgūdžiai savarankiškai gaminti valgį (Minties GN);
- 25.12. laisvalaikio veikla nebūtų skirstoma pagal lytį (GN „Gilė“); būtų atsižvelgiama į vaikų pastabas dėl lankomų būrelių kokybės, taip pat į jų pageidavimus dėl būrelių pasirinkimo (Minties GN);
- 25.13. būtų užtikrinamas kreipimūsi anonimiškumas (GN „Gilė“, Antakalnio ir Minties GN);

26. Seimo kontrolierius, atsižvelgdamas į per patikrinimus vaikų socialinės globos įstaigose nustatytas aplinkybes ir vadovaudamasis LRSKĮ 19¹ straipsnio 4 dalies 7 punktu ir 6 dalimi, rekomenduoja Socialinių paslaugų ir priežiūros departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriui Aivydui Keršuliui imtis priemonių užtikrinti, kad, tikrinant vaikų globos įstaigas, būtų atsižvelgiama ir vertinama, ar jose nėra šioje ataskaitoje nurodytų trūkumų.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 19¹ straipsnio 6 dalimi apie Seimo kontrolieriaus rekomendacijų nagrinėjimo rezultatus pranešti iki 2016 m. birželio 1 dienos. Kompetentingos institucijos turi konsultuotis su Seimo kontrolieriumi dėl rekomendacijų galimų įgyvendinimo priemonių.